

اخلاق تحقیق و اهمیت رعایت آن در بهبود تحصیلات عالی

پوهندوی دکتور سید ابراهیم فرخاری

د پیاوړتیا پرورش حیوانات، پوهنځی علوم و ترنری، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان

ایمیل: sifarkhary@gmail.com

چکیده

همانگونه که رعایت قوانین، مقررات، ارزش‌ها و رفتارهای قابل توقع در هر بخشی از زندگی لازم و ضروری می‌باشد، در فرایند کار تحقیقی نیز باید دسته‌ی از ارزش‌ها، اصول و قواعد رعایت گردد که تحت عنوان اخلاق تحقیقی پیشکش می‌گردد. اصول اخلاق تحقیقی مشمول صداقت و امانت‌داری، واقع‌گرایی و بی‌طرف بودن، احترام به افراد و اشخاص شامل در تحقیق، فایده‌رسانی و عدم سوءاستفاده، محرم نگهداشتن راز افراد و اطلاعات موجود، عدم تبعیض و در نظرداشتن منافع ملی، نقدپذیری، احترام به مالکیت معنوی و استناد درست، عدالت و قواعد استفاده از حیوانات در تحقیق می‌گردد که دانستن و در نظر گرفتن آن‌ها برای اعضای کادر علمی تحصیلات عالی و محصلین الزامی می‌باشد. نتیجه رعایت این موازین اخلاقی در تحقیق، سبب افزایش اعتماد و اعتبار محقق و تحقیق، افزایش مؤثریت تحقیق، رفاه مردم و مملکت، ترویج اخلاق اجتماعی و احترام متقابل، و ایجاد روابط و همکاری میان محققین و مردم و در نهایت بلند رفتن کیفیت تحصیلات عالی می‌گردد.

اصطلاحات کلیدی: اخلاق؛ اخلاق تحقیقی؛ اصول اخلاق تحقیقی؛ مزایای اخلاق تحقیقی؛ تحصیلات عالی؛ محقق

Research Ethics and Its Importance in Improving Higher Education

Assistant Prof. Sayed Ibrahim Farkhary

Department of Animal Production, Faculty of Veterinary Sciences, Kabul University, Kabul, Afghanistan

Email: sifarkhary@gmail.com

Abstract

As compliance with laws, regulations, values, and expected behaviors is necessary for every part of life, in the process of research work, a set of values, principles, and rules should be followed, which are offered under the title of research ethics. The principles of research ethics include honesty and trustworthiness, realism and impartiality, respect for individuals and persons included in the research, usefulness and non-abuse, keeping confidential the secrets of individuals and available information, non-discrimination and taking into account national interests, criticism, respect for intellectual property and Correct citation, justice and the rules of using animals in research are mandatory for all researchers, university staff and students to know and consider. Observing these ethical standards in research increases the trust and credibility of researchers and analysis, increases the effectiveness of research, the well-being of people and the country, promotes social ethics and mutual respect, creates relationships and cooperation between researchers and the public, and ultimately increases the quality of higher education.

Keywords: Ethics; Research Ethics; Principles of Research Ethics; Benefits of Research Ethics; Higher Education; Researcher

مقدمه

واژه اخلاق جمع خُلُق بوده و معنی آن خوی، رفتار و عادت می‌باشد. به مجموعه از اعمال و رفتاری اخلاق گفته می‌شود که از سرشت درونی و روحی ناشی می‌گردد. اخلاق یعنی تفکیک درست از نادرست و رفتن بسوی یک راهکار درست می‌باشد. مسئولیت‌پذیری و رفتار اخلاقی یکی از تفاوت‌های اساسی انسان با سایر مخلوقات خداوند "ج" است (منجیری، 1394). در قرآن عظیم‌الشان حضرت رسول الله "ص" نیز نسبت داشتن اخلاق پسندیده مورد توصیف قرار گرفته است (سوره قلم: 4). اخلاق، مجموعه از قواعد رفتاری را به ما عرضه می‌دارد و با این ویژگی که تخطی از آن معمولاً نتایج ناراحت‌کننده‌یی برای شخص خطاکار به همراه دارد. با این حال، اوامر اخلاقی مجموعه از ارزش‌ها و اصولی است که در یک جامعه معتبر شناخته می‌شود و سرپیچی از آن با اجبار اجتماعی مواجه می‌گردد (منجیری، 1394).

اخلاق کاری یا حرفه‌یی بخشی از اخلاق است که مشمول بایدها و نبایدها و درست و نادرست‌ها در فعالیت‌ها و مشاغل روزمره می‌گردد. هر فعالیت و شغل دارای اصول اخلاقی می‌باشد که باید توسط افراد شاغل عملی گردد. یکی از فعالیت‌های اساسی روزمره کادر علمی تحصیلات عالی، استادان و محصلین پوهنتون‌ها انجام تحقیق می‌باشد و تحقیق دارای موازین اخلاقی است که رعایت آن منجر به بهبود کیفیت و اعتبار تحصیلات عالی در کشور می‌شود (منجیری، 1394؛ Rahimi and Babayi, 2018; Abbasi, 2013). بنابراین، در مقاله حاضر معرفی اخلاق تحقیقی، اصول اخلاق تحقیقی و اهمیت و فواید رعایت این اصول اخلاقی در تحصیلات عالی به بحث گرفته شده است تا استادان و محققین توجه خویش را به آن مبذول گردانیده و در نظر بگیرند.

تعریف اخلاق تحقیقی

اخلاق تحقیقی مجموعه از قواعد، ارزش‌ها و دستورالعمل‌های اخلاقی است که ما را در مورد چگونگی انجام و انتشار تحقیقات علمی راهنمایی می‌کند. اخلاق تحقیقی بر معیارهای رفتار محققان حاکم بوده و این دستورالعمل‌ها برای انجام مسئولانه‌ی تحقیق ضروری پنداشته می‌شود (شروانی، 1386؛ تابعی و محمودیان، 1386؛ Israel and Hay, 2006).

تحقیقاتی که به موضوعات انسانی یا مشارکت‌کنندگان مربوط می‌شود، نگرانی‌های اخلاقی مشروع اجتماعی و اداری متمایز را مطرح می‌کند و اخلاق تحقیقی بدون ابهام در بررسی مسایل اخلاقی مورد توجه قرار می‌گیرد (زاهدپاشا و همکاران، 1382؛ Israel and Hay, 2006).

اصول کلی اخلاق تحقیقی

1. صداقت و امانت داری

علما هیچ اخلاق و نیکی را به اندازه صداقت خوب و پسندیده و هیچ بدکاری را به اندازه دروغ برای افراد و جامعه خطرناک و زیان بار نمی دانند و از ویژگی های اخلاقی جامعه سالم و رشد یافته گسترش خوی امانت داری در میان افراد آن است (سباعی، 1394).

یکی از اصل های مهم اصول اخلاق تحقیقی، صادق بودن و عدم کذب با کسانی می باشد که از تحقیق نفع می برند و به شکل مستقیم و غیر مستقیم در تحقیق شرکت کرده اند. جز اصلی دیگر، صداقت در مورد نتایج بدست آمده و عدم تقلب در روش انجام تحقیق می باشد. تضمین صداقت و خلوص نیت، عمل به توافقات و وعده ها، عدم ایجاد توقعات و وعده های نادرست خیلی مهم است. نمونه هایی از اقدامات غیرقابل قبول عبارتند از: جعل با ایجاد نتایج نادرست، جعل با دستکاری و یا انتخاب نامناسب معلومات، سرقت ادبی با سوء استفاده یا استفاده از عقاید و ارایه نادرست معلومات (Pimple, 2002; Henry, 2009).

امانت داری عبارت از ادای مسئولیت و پرداخت حقوق می باشد. محقق آن چنان که تحقیق تنظیم شده است و دقیقاً روشی که برای بدست آوردن نتایج انتخاب شده است بدون کدام کمی و کاستی و تغییرات سلیقوی انجام دهد. هم چنان هر چیزی که به حیث نتیجه بعد از انجام تحقیق بدست می آید، بدون دستکاری و تقلب گزارش دهد، در صورتی که نتایج حاصله تغییر داده شود، در حقیقت خیانت تحقیق صورت گرفته است (Ahearne, 2011).

2. واقع گرایی، بی طرف بودن، عدم تبعیض و در نظر گرفتن منافع ملی

اجتناب از جهت گیری در طرح تحقیق، تجزیه و تحلیل ارقام بدست آمده، تفسیر نتایج، در نظر گرفتن قرابت فامیلی و عواطف انسانی برای یک محقق لازم و ضروری است و هر چیزی که بدست می آید، باید ارایه گردد. از تبعیض بر اساس سن، جنس، نژاد، قومیت یا سایر عواملی که منجر به تحقیر و توهین افراد و گروه های انسانی می شود، خودداری گردد (Navalta, et al., 2019; Demuijnck, 2009).

استقلال تحقیق باید روشن باشد و هرگونه تضاد منافع یا جانب داری باید صریح باشد. تضاد منافع زمانی به وجود می آید که تعهد محقق توسط تأمین کننده مالی برای انجام تحقیقات مستقل به خطر بیفتد یا ممکن است به نظر برسد که به خطر افتاده است. تضاد منافع می تواند طور زیر باشد (Oliver, 2010):

- بدست آوردن منفعت شخصی یا منفعتی برای یکی از اعضای خانواده خود یا شخص دیگری که با آن ها رابطه شخصی نزدیک ناشی از تحقیق دارند.

- ممکن است مالی یا غیر مالی باشد و یا تعهداتی در قبال شخص یا ارگانی دارد که به نظر می‌رسد به عنوان تأثیر بالقوه از طرف آن‌ها بر انجام مستقل و آزادانه تحقیق اعمال نفوذ کند. در هر مرحله‌ی از تحقیق در نظر گرفتن منافع ملی و ارزش‌های اسلامی برای یک محقق لازم و ضروری است. در وقت آماده کردن طرح تحقیق، محقق باید منافع مملکت و مردم و اصول و قواعد اسلامی را مدنظر بگیرد. رعایت اصول اسلامی و منافع ملی سبب خوشنودی الله "ج" و مردم می‌گردد (سوره آل‌عمران: 133-134، سوره فصلت: 34).

3. احترام به افراد و اشخاص شامل در تحقیق

همه شرکت‌کنندگان در تحقیق باید داوطلبانه و بدون هرگونه اجبار یا اعمال نفوذ شرکت کنند و حقوق، حیثیت و استقلال آن‌ها باید محترم شمرده شود. فرد خودمختار قادر به مشوره در مورد اهداف شخصی خود بوده و تحت هدایت چنین مشورتی عمل کند. احترام گذاشتن به خودمختاری به معنای اهمیت دادن به نظریات و انتخاب‌های مورد توجه افراد خودمختار است و در عین حال از ایجاد ممانعت در اعمال آن‌ها خودداری می‌کند. اما، زمانی که یک شرکت‌کننده‌ی بالقوه در تحقیق اگر فاقد ظرفیت برای تصمیم‌گیری مستقل باشد، احترام به آن مستلزم محافظت از آن در برابر آسیب‌های بالقوه است. ظرفیت تعیین سرنوشت در طول زندگی تنها در فرد بالغ، کاملاً از نظر جسمی و روحی سالم، وجود دارد و برخی از افراد به دلیل بیماری، ناتوانی ذهنی یا شرایطی که به شدت آزادی را محدود می‌کند، این ظرفیت را به طور کامل یا تا حدودی از دست می‌دهند. احترام به افراد نابالغ و ناتوان ممکن است مستلزم محافظت از آن‌ها در زمان بلوغ یا زمانی باشد که ناتوان هستند. برخی از افراد نیاز به حمایت گسترده دارند، حتی تا اندازه‌ای که آن‌ها را از تحقیقات خطرناک باید کنار گذاشت (Lawrence et al., 2013).

4. فایده‌رسانی و عدم سوءاستفاده

تعهد اخلاقی برای به حداکثر رساندن منافع ممکن و به حداقل رساندن آسیب‌های احتمالی برای پاسخ‌دهندگان باید در اولویت کاری یک محقق باشد. تحقیق باید مفید باشد و ارزش آن نسبت به هر خطر یا آسیبی بیشتر باشد. هدف اساسی محققین باید به حداکثر رساندن منفعت تحقیق و به حداقل رساندن خطر احتمالی آسیب برای شرکت‌کنندگان و محققین باشد. تمام خطرات و آسیب‌های احتمالی باید با اقدامات احتیاطی قوی کاهش یابد (Edwards, 2004).

در طرح تحقیق، نیاز به ارزیابی مطلوب خطر/منفعت، مستلزم ارزیابی احتمالات مضرات و منافی است که ممکن است به وجود بیاید. اصطلاح "ریسک" به طور کلی برای اضرار استفاده می‌شود؛ اما

احتمال منافع نیز باید در نظر گرفته شود. بسیاری از اضرار و فواید احتمالی باید در نظر گرفته شود. به عنوان مثال، خطرات آسیب روانی، آسیب جسمی، آسیب قانونی، آسیب اجتماعی و آسیب اقتصادی و مزایای مربوطه وجود دارد، در حالی که محتمل ترین انواع آسیب‌ها برای شرکت‌کنندگان در تحقیق، آسیب‌های روانی یا فزیکایی یا اجتماعی و مالی است (Walton and Hassreiter, 2015).

کشف این‌که چه چیزی در واقع منفعت دارد، ممکن مستلزم در معرض خطر قرار دادن افراد باشد. انجام تحقیقات بدون خطر، سبب پیشرفت و رفاه انسان و جوامع انسانی می‌شود. با این حال، در مواردی که پروژه تحقیقاتی مستقیماً به نفع شرکت‌کنندگان نباشد، در صورتی که مزایای گسترده‌تری برای دیگران در آینده داشته، خطرات را پس از ارزیابی دقیق توجیه کرده می‌توانیم (Zhong, 2011).

5. محرمانه بودن و حفاظت از رازهای مهم

یکی از رویکردهای مهم اخلاقی، ناشناس نگهداشتن شرکت‌کننده‌هایی است که نمی‌خواهند افشا شوند. این کار شامل عدم افشای نام، مشخصات شخصی، آدرس و یا هر گونه اطلاعات دیگری در مورد شرکت‌کنندگان است که ممکن است هویت او را فاش کند.

در طراحی پروژه تحقیقاتی، محققان در نظر خواهند داشت که آیا معلومات شخصی، از جمله مصاحبه با شرکت‌کنندگان، مورد مطالعه قرار می‌گیرند یا خیر. در این صورت، کسب رضایت آگاهانه مستلزم رعایت محرمانه بودن شرکت‌کنندگان می‌باشد. طیف وسیعی از گزینه‌ها برای کسب رضایت شرکت‌کنندگان وجود دارد که شامل استفاده از نقل قول با یا بدون ذکر منبع و ناشناس ماندن کامل است. معلومات تولید شده توسط تحقیق باید به طور ایمن و مطابق با قوانین مربوطه و سیاست‌های سازمانی ذخیره شوند. بعضی از روش‌های تحقیق و نتایج آن‌ها ممکن است به دست سوءاستفاده‌کنندگان رسیده و منجر به استفاده از روش‌ها و نتایج بر علیه جوامع انسانی گردد. از دادن جزئیات روش‌های تحقیقی که امکان ایجاد خطر به جوامع انسانی می‌رود، باید اجتناب به عمل آید. این سوءاستفاده‌ها اکثراً در تحقیقات میکروبیولوژیکی صورت می‌گیرند. بعضی اوقات عوامل میکروبی کشنده توسط سازمان‌های مخرب به شکل انبوه تولید شده و برای از بین بردن انسان‌ها استفاده می‌شود که اصطلاح بیوتروریزم به آن اطلاق می‌گردد (Baez, 2002; Bos, 2015).

6. موافقت آگاهانه

رضایت آگاهانه به این معناست که شخص آگاهانه، داوطلبانه و هوشمندانه برای شرکت در یک تحقیق رضایت می‌دهد. رضایت آگاهانه مستلزم آن است که کارکنان در تحقیق و شرکت‌کنندگان باید در مورد تحقیق به شیوه قابل فهم و بدون اصرار یا انگیزه‌های نامناسب مطلع گردند. اطلاعات باید شامل روش

تحقیق، اهداف، خطرات و مزایای پیش‌بینی شده و گفتگویی باشد که به شرکت‌کننده این فرصت را می‌دهد تا سوال بپرسد و در هر زمان از تحقیق کناره‌گیری کند. ماهیت اطلاعات باید به گونه‌ای باشد که افراد با علم خویش بتوانند تصمیم بگیرند که آیا مایل به مشارکت در ارتقاء دانش هستند یا خیر. حتی زمانی که منافع مستقیمی برای آن‌ها پیش‌بینی می‌شود، شرکت‌کنندگان باید به وضوح دامنه خطر و ماهیت داوطلبانه مشارکت را درک کنند (Steinke, 2004).

درک مستلزم این است که نحوه و زمینه‌ای که در آن اطلاعات منتقل می‌شود، به اندازه خود اطلاعات مهم است. به عنوان مثال، ارایه اطلاعات به شکل خیلی سریع یا گیج‌کننده ممکن است بر توانایی شرکت‌کننده برای انتخاب آگاهانه تأثیر منفی بگذارد. از آنجایی که توانایی درک یک شرکت‌کننده تابعی از هوش، عقلانیت، بلوغ و زبان است، لازم است ارایه اطلاعات نظر به قابلیت درک شرکت‌کننده باشد. محققین مکلف اند تا اطمینان حاصل کنند که شرکت‌کننده اطلاعات را درک کرده است (Crow, et al., 2006).

زمانی که درک به شدت محدود شده باشد، ممکن است نیاز به تدارک ویژه باشد. برای مثال، در شرایط بالغ نبودن یا ناتوانی ذهنی (مثلاً، نوزادان و کودکان خردسال یا آن‌هایی که دارای معلولیت ذهنی هستند). شرکت‌کنندگان باید این فرصت را داشته باشند که تا اندازه توان انتخاب کنند، آیا در تحقیق شرکت کنند یا نه. این وضعیت هم‌چنین مستلزم کسب اجازه از طرف‌های دیگر به منظور محافظت از شرکت‌کنندگان در برابر آسیب و ارایه منفعت به آن‌ها است (Steinke, 2004).

شرکت داوطلبانه مستلزم آن است که یک شرکت‌کننده تصمیم خود را بدون اجبار یا فشار اتخاذ کند. اجبار زمانی اتفاق می‌افتد که یک تهدید آشکار به ضرر، عمداً از سوی یک شخص به دیگری ارایه شود تا متابعت کند. در مقابل، نفوذ نامناسب از طریق پیشنهاد پاداش بیش از حد، ناموجه، نامناسب یا سایر موارد به منظور دست‌یابی به رضایت اتفاق می‌افتد. هم‌چنین، اگر شرکت‌کننده آسیب‌پذیر باشد، پاداش‌هایی که معمولاً قابل قبول هستند، ممکن است به تأثیرات نامناسب تبدیل شوند. فشارهای غیر قابل توجیه معمولاً زمانی اتفاق می‌افتد که افراد در موقعیت‌های اقتدار یا نفوذ قرار دارند (Demuijnck, 2009).

7. نقدپذیری و سپاس‌گزاری

یکی از بخش‌های اخلاق تحقیقی نقدپذیری است. بسیاری از محققین در برابر هرگونه نقد (منطقی و غیر منطقی) حساسیت شدید نشان می‌دهند. روحیه نقدپذیری یکی از مهارت‌های اخلاق تحقیقی است. نقد صحیح در یک تحقیق از تکرار دوباره و اجتناب از اشتباه بسیار مهم است، چه از جانب

اساتید و چه از جانب همکاران باید به شیوه صحیح مطرح شود و نقد نباید منجر به تقابل و پرخاش گردد (Carroll, 2000; Israel and Hay, 2006).

در انجام تحقیق، همیشه گروهی از افراد و اشخاصی هستند که به محققین در رسیدن به هدف شان کمک می‌کنند. این اشخاص مشمول استاد رهنما، مشاور، خانواده، دوستان و همکاران شده می‌تواند، هریکی از آن‌ها نقش خویش را در موفقیت تحقیق ادا می‌کنند و سپاس‌گزاری و تقدیر از این افراد یکی از موارد مهم در اخلاق تحقیقی است. در بخشی از رساله باید از این افراد تشکری و قدردانی صورت گیرد (Kamat, 2006).

8. احترام به مالکیت معنوی و استناد

یکی از مهم‌ترین بخش‌های اخلاق تحقیقی، رعایت استناد مقالات علمی می‌باشد. محققین با استفاده از مقالات و نوشته‌های علمی دیگران، می‌توانند مقالات تحقیقی خویش را غنی بسازند؛ اما سهم نویسندگان این منابع چگونه ادا می‌شود؟ این جاست که بحث استناد و ارجاع به عنوان یک بخش مهمی از اخلاق تحقیقی مطرح می‌شود. هر جمله و مطلبی که از مطالب دیگران وارد نوشته خود می‌کنیم، با ذکر نام نویسنده سهم آن‌ها را ادا کرده و از ایشان قدردانی می‌نماییم. به کار بردن مطلب بدون ذکر منبع و یا تغییر مطلب و به نام خود زدن، سرقت علمی بوده و عدم رعایت اخلاق تحقیقی محسوب می‌شود (Mundava and Chaudhuri, 2007; Navalta, et al., 2019).

9. عدالت

اصل اساسی عدالت در تحقیق، رفتار برابر است و یا هم می‌توان گفت که اصل احترام به افراد است. بی‌عدالتی زمانی رخ می‌دهد که برخی از منافع‌های اشخاص مستحق بدون دلیل موجه از آن‌ها سلب شود یا ملامتی نکات منفی تحقیق بر آن‌ها تحمیل گردد. محققان باید به تأثیر اجتماعی کلی تحقیق خویش هم در انتخاب شرکت‌کنندگان و هم در فواید و نواقص ناشی از آن توجه دقیق داشته باشند (Greaney et al., 2012).

10. استفاده از حیوانات در تحقیق

استفاده از حیوانات در تحقیقات مستلزم مسئولیت نگه‌داری درست آن‌ها و داشتن نهایت احترام و مهربانی در قبال آن‌ها است. سرپرستی حیوانات یک مسئولیت عمومی فراتر از استفاده فوری آن‌ها در تحقیق است و شامل مراقبت و نگهداری آن‌ها می‌شود؛ اما در تحقیق درک مناسب نیاز و حساسیت و نگرش جامعه نسبت به استفاده از حیوانات می‌باشد. سه اصل با اخلاق استفاده از حیوانات در تحقیق مهم است:

احترام به زدگي: حیواناتی که در تحقیقات مورد استفاده قرار می‌گیرند، باید از سلامت مناسب برخوردار باشند و حداقل تعدادی مورد نیاز برای به دست آوردن نتایج علمی معتبر شامل شوند. استفاده از انواع متفاوت شرایط اخلاقی متفاوتی دارد. شرایط انتخاب نوع مناسب و سایر عوامل اخلاقی مرتبط باید در نظر گرفته شود. علاوه بر این، روش‌هایی مانند تصحیح ریاضیکی ارقام، شبیه‌سازی کمپیوتری و سیستم‌های آزمایش‌گاهی باید در نظر گرفته شوند و در صورت امکان از آن‌ها استفاده به عمل آید.

منفعت اجتماعی: پیشرفت دانش بیولوژیکی و بهبود در حفاظت از سلامت و رفاه انسان و حیوانات، دلیل عمده استفاده از حیوانات در تحقیق می‌باشد. در هر جایی که از حیوانات استفاده می‌شود، ارزیابی ارزش کلی اخلاقی کاربرد آن‌ها در تحقیق باید شامل در نظر گرفتن جمعیت‌های تحت تأثیر و خساراتی باشد که انتظار می‌رود حیوانات مورد تحقیق متحمل شوند.

عدم سوءاستفاده: حیوانات نیز مثل انسان‌ها دارای احساس می‌باشند. به حداقل رساندن پریشانی، درد و رنج یک امر اخلاقی مهمی در هنگام استفاده از آن‌ها است. محققین باید در نظر داشته باشند که رویه‌هایی که باعث درد یا ناراحتی در انسان می‌شود، ممکن است باعث درد یا ناراحتی در سایر حیوانات نیز گردد (Bishop and Nolen, 2001, Baumans, 2004).

اهمیت رعایت اخلاق تحقیقی در بهبود تحصیلات عالی

تحصیلات عالی بنیة رشد و ترقی جامعه برای رسیدن به خودکفایی، رفاه و آبادی بوده و یکی از بخش‌های اساسی در تحصیلات عالی عبارت از تحقیق و نوآوری در رشته‌های مختلف می‌باشد. تحقیق خود دارای اصول اخلاقی است که رعایت اصول اخلاقی تحقیق تأثیرات مستقیمی بالای بلند رفتن کیفیت و اعتبار تحصیلات عالی دارد.

رعایت اصول اخلاقی سبب بهبود اهداف تحقیق، حقیقت‌گرایی و اجتناب از خطا می‌گردد. به گونه مثال، ممنوعیت دستکاری، جعل یا ارایه نادرست نتایج تحقیق، حقیقت را ترویج می‌کند و خطا را به حداقل می‌رساند. نشر مقالات و رساله‌های علمی واقعی و بدون خطا توسط کادر علمی تحصیلات عالی مورد توجه همگانی قرار گرفته و اعتماد مردم، مؤسسات دولتی و غیر دولتی، رهبری و ادارات حکومتی و جوامع بین‌المللی را نسبت به ارایه نتایج تحقیقی تحصیلات عالی بیشتر می‌کند.

از این‌که در تحقیق همکاری و هماهنگی زیادی میان افراد مختلف در رشته‌ها و ارگان‌های مختلف وجود دارد، در نظر گرفتن معیارات اخلاقی ارزش‌هایی را که برای کار مشترک ضروری هستند، ارتقا می‌دهند. در نهایت هماهنگی و همکاری میان کارمندان تحقیقی تحصیلات عالی و مردم و ادارات مختلف بهبود یافته و اعتبار تحصیلات عالی را نسبت به پاسخگو بودنش در قبال تحقیقات مربوطه

افزایش می‌دهد. بسیاری از موازین اخلاقی کمک می‌کنند تا اطمینان حاصل شود که محققان تحصیلات عالی می‌توانند در برابر مردم و حکومت پاسخگو بوده و تمام کارهای تحقیقی با در نظر داشت منافع ملی و ارزش‌های اسلامی به پیش می‌روند.

رعایت اصول اخلاق تحقیقی در ایجاد حمایت عمومی از تحقیق کمک می‌کند. اگر مردم و مؤسسات مرتبط بتوانند به کیفیت و یک‌پارچگی تحقیق اعتماد کنند، احتمال بیشتری برای تأمین مالی یک پروژه تحقیقاتی وجود دارد.

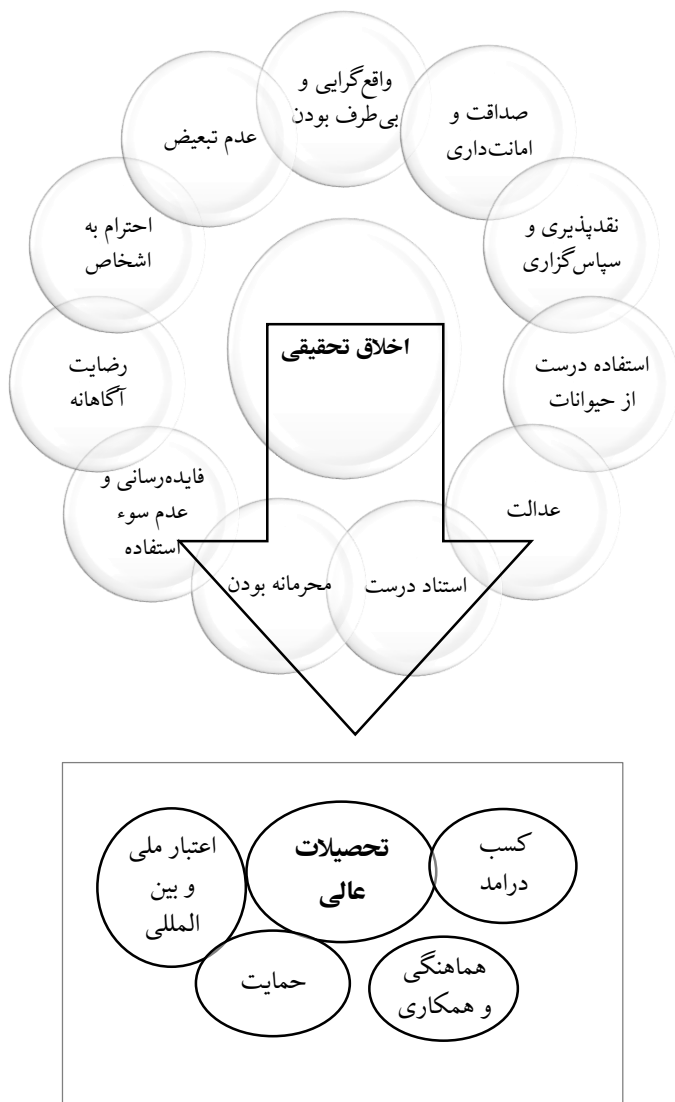
بسیاری از مسایل اخلاقی تحقیق، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی مهم دیگری، مانند مسئولیت اجتماعی، حفظ حقوق مردم، رفاه حیوانات، رعایت قانون اسلامی و سلامت و امنیت را بهبود می‌بخشد. خطاهای اخلاقی در تحقیقات می‌تواند به طور قابل توجهی به علم، اعتماد انسان‌ها، سلامت انسان‌ها و حیوانات آسیب برساند.

تحصیلات عالی پیشگام هرگونه تغییر و تحول علمی و اخلاقی در جامعه است؛ پس نهادینه کردن رفتارهای اخلاقی در تحقیق از اساسی‌ترین مسئولیت اعضای آن خصوصاً کادر علمی پوهنتون‌ها می‌باشد (Parsell et al., 2014; McAreavey and Muir, 2011; Scott, 2004).

نتیجه‌گیری

اساسی‌ترین رسالت کادر علمی تحصیلات عالی و پوهنتون‌ها تحقیق و نوآوری به شکل دقیق و عاری از هرگونه تخطی و تقلب می‌باشد. پیشکش رساله‌های تحقیقی معتبر و عاری از هرگونه تخطی و تقلب نیاز به رعایت موازین اخلاقی تحقیق از سوی محققین دارد. نشر نتایج واقعی از جانب کادر علمی تحصیلات عالی منجر به بیشتر شدن توجه و اعتماد مردم، مؤسسات دولتی و غیر دولتی، و جوامع بین‌المللی نسبت به تحصیلات عالی افغانستان شده و تحصیلات عالی را قادر می‌سازد تا درآمد کسب کرده و بودیجه بیشتر بدست بیاورد. در نهایت، برای بلند رفتن اعتبار و کیفیت تحصیلات عالی در سطح ملی و بین‌المللی در تمام تحقیقاتی که از جانب کادر علمی آن صورت می‌گیرد، اصول اخلاقی تحقیق در نظر گرفته شود و نیاز به ایجاد یک کمیته اخلاقی در چوکات وزارت تحصیلات عالی می‌باشد.

اخلاق تحقیقی و اهمیت رعایت آن برای تحصیلات عالی در شکل 1 خلاصه‌سازی گردیده است.

شکل 1: اخلاق تحقيقي و اهميت رعايت آن در تحصيلات عالي

منابع

- القرآن الکریم: سوره آل عمران، 133-134، سوره فصلت: 34، سوره قلم: 4.
- تابعی، ض.، و محمودیان، ف. (1386). "اخلاق در پژوهشگری". اخلاق در علوم و فناوری، شماره 2: 49-56.
- زاهدپاشا، ی.، حسنجانی، ر.، و ریاحی، ح. ر. (1382). "میزان رعایت اخلاق پزشکی در پایان نامه‌ها و کارآزمایی‌های بالینی در دانشگاه علوم پزشکی بابل". مجله علمی پزشکی بابل، شماره 3، دوره 5: 45-51.
- سایت نوار اسلام. (1394). "اخلاق اسلامی". کتابخانه عقیده www.aqeedeh.com.
- سباعی، م. (1394). "اخلاق اجتماعی برای همه". ترجمه‌ی عبدالعزیز سلیمی، کتابخانه عقیده www.aqeedeh.com.
- شروانی، ا. (1386). "رعایت اخلاق در نگارش مقالات علمی". مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالینی ایران، شماره 13، دوره 2: 87-88.
- منجیری، ه. (1394). "رابطه بین جو اخلاقی سازمان و رفتار اخلاقی مدیران". مدیریت دولتی. دانشگاه آزاد اسلامی.
- Abbasi, R., Taheri, G., & Babashahi, J. (2018). Investigating Faculty Member's Professional Ethics in View of Students. *Ethics in Science & Technology*, 12
- Ahearne, J. F. (2011). Honesty. *American Scientist*, 2: 120-123.
- Baez, B. (2002). Confidentiality in qualitative research: Reflections on secrets, power and agency. *Qualitative research*, 1: 35-58.
- Baumans, V. (2004). Use of animals in experimental research: an ethical dilemma?. *Gene therapy*, 1: S64-S66.
- Bishop, L. J., & Nolen, A. L. (2001). Animals in research and education: Ethical issues. *Kennedy Institute of Ethics Journal*, 1: 91-112.
- Bos, B., Broekhuizen, T. L., & de Faria, P. (2015). A dynamic view on secrecy management. *Journal of Business Research*, 12: 2619-2627.
- Carroll, N. (2000). Art and ethical criticism: An overview of recent directions of research. *Ethics*, 2: 350-387.
- Crow, G., Wiles, R., Heath, S., & Charles, V. (2006). Research ethics and data quality: The implications of informed consent. *International Journal of Social Research Methodology*, 2: 83-95.
- Demuijnck, G. (2009). Non-discrimination in human resources management as a moral obligation. *Journal of Business Ethics*, 1: 83-101.
- Edwards, S. J., Ashcroft, R., & Kirchin, S. (2004). Research ethics committees: differences and moral judgement. *Bioethics*, 5: 408-427.
- Greaney, A. M., Sheehy, A., Heffernan, C., Murphy, J., Mhaolrúnaigh, S. N., Heffernan, E., & Brown, G. (2012). Research ethics application: A guide for the novice researcher. *British Journal of Nursing*, 1: 38-43.
- Henry, E. (2009). Strategic disclosure of research results: The cost of proving your honesty. *The Economic Journal*, 1036-1064.
- Israel, M., & Hay, I. (2006). *Research ethics for social scientists*. Sage.
- Kamat, P. V. (2006). Research ethics. In *Symp Sci Publ ACS Natl Meet*, 49.
- Lawrence, J. A., Kaplan, I., & McFarlane, C. (2013). The role of respect in research interactions with refugee children and young people. *Values and vulnerabilities: The ethics of research with refugees and asylum seekers*, 103-126.

- McAreavey, R., & Muir, J. (2011). Research ethics committees: Values and power in higher education. *International Journal of Social Research Methodology*, 5: 391-405.
- Mundava, M., & Chaudhuri, J. (2007). Understanding plagiarism: The role of librarians at the University of Tennessee in assisting students to practice fair use of information. *College & Research Libraries News*, 3: 170-173.
- Navalta, J. W., Stone, W. J., & Lyons, S. (2019). Ethical issues relating to scientific discovery in exercise science. *International journal of exercise science*, 1: 1.
- Oliver, P. (2010). *The student's guide to research ethics*. McGraw-Hill Education (UK).
- Parsell, M., Ambler, T., & Jacenyik-Trawoger, C. (2014). Ethics in higher education research. *Studies in Higher Education*, 1: 166-179.
- Pimple, K. D. (2002). Six domains of research ethics. *Science and engineering ethics*, 8: 191-205.
- Rahimi, H., & Agha Babayi, R. (2013). Relationship between organizational culture and professional ethic faculty members of Kashan University. *Education Strategies in Medical Sciences*, 2: 61-67.
- Scott, P. (2004). Ethics 'in' and 'for' higher education. *Higher Education in Europe*, 4: 439-450.
- Steinke, E. E. (2004). Research ethics, informed consent, and participant recruitment. *Clinical Nurse Specialist*, 2: 88-97.
- Walton, M., & Hassreiter, S. (2015). Real friends and fake friends: Research relationships in an era of global social media. In *Ethical Quandaries in Social Research*. Cape Town: Human Sciences Research Council.
- Zhong, C. B. (2011). The ethical dangers of deliberative decision making. *Administrative Science Quarterly*, 1: 1-25.